

1893 Yılında Osmanlı Devleti'nden Amerika Birleşik Devletleri'ne Gönderilen Hediye Albümlerde Yıldız Sarayı

Elif Tuğçe KURT

Öğr. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sultan II. Abdülhamid Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7255-6700>

ROR ID: <https://ror.org/0547yzj13>

elifugcekurt@gmail.com

Atıf Bilgisi

KURT, Elif Tuğçe. "1893 Yılında Osmanlı Devleti'nden Amerika Birleşik Devletleri'ne Gönderilen Hediye Albümlerde Yıldız Sarayı". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 53 (Bahar 2025), 183-220.

Geliş Tarihi	20.03.2025
Kabul Tarihi	25.04.2025
Yayın Tarihi	12.07.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu makale Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Davut Hut danışmanlığında yürütülen "Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda Amerika Birleşik Devletleri'ne Gönderilen Albümler Üzerinden Osmanlı Devleti'nde İmaj ve Propaganda" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Sanatın birçok alanına ilgisi olan II. Abdülhamid (1876-1909) dönemin popüler teknolojisi fotoğrafla da yakinen ilgilenmiştir. Sanat ve teknoloji merakıyla II. Abdülhamid'in titiz ve kontrolcü yönetim anlayışı birleşince fotoğraf ilgili dönemde devlet yönetiminde, iç ve dış siyasette önemli bir araç hâline gelmiştir. Fotoğrafı tespit, tanıma, takip etme, analiz etme gibi birçok amaçla aktif olarak kullanan II. Abdülhamid, ilgili devirde yeni yapılan, yenilenen ya da onarılan kurumların tefrişatını, iç/dış mekân düzenlemelerini de yine fotoğraflar aracılığıyla takip etmiştir. II. Abdülhamid döneminde fotoğrafın yaygın olarak kullanıldığı alanlardan biri diplomatik hediyelerdir 19. yüzyıl diplomasinin altın çağı olarak kabul edilirken, bu dönemde devletler arasında hediye olarak sunulan albümler sadece dikkat çekici hediyeler değil, aynı zamanda küresel çapta bir okumayı mümkün kulan önemli simgelerdir. Bu albümler güç ve nezaketi bir arada yansıtarak, diplomatik ilişkilerin zarif bir ifadesi olmuş ve devletler görsel miraslarını nesiller boyunca kalacak bir hatıra olarak bırakabilmiştir. II. Abdülhamid döneminde bu bağlamda 1893 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Library of Congress'e (Amerika Milli Kütüphanesi) 51 ciltten oluşan 1822 fotoğraflık hediye albümler gönderilmiştir. İmparatorluğun güçlü ve saygın imajını ve otoportresini sunmak için hazırlanan bu albümlerde, Sultan II. Abdülhamid'in yaşadığı yer olmakla beraber devletin yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı'nın da fotoğrafları yer alır. Bu çalışmada 1893 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) gönderilen hediye albümlerdeki Yıldız Sarayı fotoğrafları tespit edilip, hangi bağlamda bu fotoğrafların seçkiye dâhil edildiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

II. Abdülhamid, Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu, Hediye Albümler, Library of Congress, Yıldız Sarayı.

Yıldız Palace In The Gift Albums Sent From The Ottoman Empire To The United States In 1893

Elif Tuğçe KURT

Lecturer, Yıldız Technical University, Sultan Abdulhamid II Application and Research Centre, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7255-6700>

ROR ID: <https://ror.org/0547yzj13>

elifugcekurt@gmail.com

Citation

KURT, Elif Tuğçe. "Yıldız Palace In The Gift Albums Sent From The Ottoman Empire To The United States In 1893". *The Journal of Turkish Studies*, 53 (Spring 2025), 183-220.

Date of Submission	20.03.2025
Date of Acceptance	25.05.2025
Date of Publication	12.07.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	This article is derived from the doctoral thesis titled " Image and Propaganda in the Ottoman Empire through the Albums Sent to the United States from the Yıldız Palace Photography Collection" conducted under the supervision of Prof. Dr. Davut Hut at the Marmara University. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisii@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Abdulhamid II (1876-1909), who had an interest in many fields of art, was also closely involved with photography, which was the popular technology of the time. When his passion for art and technology combined with his meticulous and controlling approach to governance, photography became an important tool in state administration, both in domestic and foreign politics, during his reign Abdulhamid II actively used photography for many purposes, such as documentation, identification, surveillance and analysis. He also used photographs to monitor the furnishings and interior/exterior arrangements of institutions that were newly built, renovated, or repaired during his era. One of the areas where photography was widely used during the reign of Abdulhamid II was diplomatic gift-giving. The 19th century is considered the golden age of diplomacy and during this period, albums presented as gifts between states were not only impressive presents but also important symbols that made global reading possible. These albums reflecting both power and grace, became an elegant expression of diplomatic relations and states were able to leave their visual heritage as a lasting memory for future generations. In this context, in 1893 a gift album consisting of 51 volumes and 1,822 photographs was sent to the Library of Congress in the United States. These albums prepared to present the powerful and respected image of the empire and its self-portrait, include photographs of the Yıldız Palace, which was both the residence of Abdulhamid II and the administrative center of the state. This study will identify the photographs of the Yıldız Palace in the gift albums sent to the United States in 1893 and discuss the context in which these photographs were included in the collection.

Keywords

Abdulhamid II, Yıldız Palace Photography Collection, Gift Albums, Library of Congress, Yıldız Palace.

Giriş

Bu çalışma, 1893 yılında II. Abdülhamid döneminde ABD’de bulunan Library of Congress’e gönderilen 51 albüm ve 1822 fotoğraftan oluşan seçkideki Yıldız Sarayı fotoğraflarını incelemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda hediye albümlerde yer alan Yıldız Sarayı fotoğraflarının seçimi ve sunulan görsel imaj ele alınmaktadır. Araştırma, II. Abdülhamid dönemi fotoğrafçılığı ve ABD ile bu dönemdeki fotoğraf ve kitap alışverişine dair bir inceleme ile başlamaktadır. Bu sayede 1893 yılında gönderilen hediye albümlerinin hazırlandığı dönemin tarihsel bağlamda daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir. Çalışmada Osmanlı Arşiv belgeleri ile birlikte II. Abdülhamid dönemi fotoğrafçılığına dair literatür, 1893 yılında gönderilen hediye albümler ve Yıldız Sarayı üzerine yapılmış araştırmalar referans alınmıştır. Hediye albümlerdeki Yıldız Sarayı fotoğraflarına Library of Congress’in internet sitesi üzerinden erişilmiş, bu fotoğrafların altındaki açıklamalar Latin harfleriyle düzenlenerek ekler kısmında sunulmuştur. Bu çalışmayla, 1893 yılında gönderilen albümlerdeki Yıldız Sarayı fotoğraflarının sunduğu görsel imaj üzerinden bir değerlendirme yapılarak literatüre önemli bir katkı sağlanmaktadır. Ayrıca II. Abdülhamid döneminde padişahın ikametgâhı ve devletin yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı’nın görsel temsiline dair farklı bir bakış açısı sunularak yeni çalışmalara vesile olmak hedeflenmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, fotoğrafın icadından kısa bir süre sonra 28 Ekim 1839’da bu yeni keşfi *Takvîm-i Vekâyi* gazetesinde halka duyurmuştur.¹ Yaklaşık 2 yıl sonra 15 Ağustos 1841 tarihli *Cerîde-i Havâdis* gazetesinde, bir fotoğraf çekme tekniği olan "Daguerre basması" (daguerreotype) ele alınmış ve bu terim Türkçeye uyarlanarak "ateş yazması" (photographia) olarak tanımlanmıştır.² Böylece terim olarak "fotoğraf" 1841 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlıda yenileşme hareketlerinin bir parçası olarak benimsenen fotoğraf padişahlar ve saray çevresi tarafından desteklenmiştir. Nitekim kısa sürede saray ressamlarının yanı sıra sarayda fotoğrafçılar da görev

¹ Bahattin Öztuncay, *Hanedan ve Kamera*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2011,14; Şinasi Barutçu, *Foto Konuşmaları*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1947, 10-11.

² Hidayet Nuhoğlu, Orhan Çolak, "Osmanlıda Fotoğrafçılık", *Türkler*, C 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 934.

almaya başlamıştır. Sanatın birçok alanına ilgisi olan II. Abdülhamid (1876-1909), dönemin popüler teknolojisi fotoğrafla da yakinen ilgilenmiş ve bu dönemde fotoğrafa olan ilgi adeta doruk noktasına ulaşmıştır. II. Abdülhamid'in fotoğrafa olan ilgisi nihayetinde Yıldız Sarayı'nda da fotoğrafhaneler açılmıştır. Arşiv belgeleri gösterir ki sarayda birden fazla fotoğrafhaneye vardır.³ Fotoğraf dairesi için gerekli malzemelerin sağlanması ve günlük yemeklerin temin edilmesi için bir düzenleme yapılmasından bahseden 1906 tarihli belge de fotoğrafhanenin işleyişi hakkında bilgi verir.⁴ Ayrıca Sultan'ın bizzat kendisinin de fotoğraf çektiğine dair bilgiler vardır.⁵ Padişah'ın fotoğraf merakı bir saray koleksiyonu olan Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nun oluşmasını sağlamıştır. 1862-1917 yılları arasında çekilmiş fotoğrafları kapsayan bu koleksiyon her biri sanat eseri değerinde 922 albüm, 37.178 kare fotoğraftan oluşmaktadır.⁶ Koleksiyon doğrudan satın alınan, sipariş edilen, hediye edilen, ticari firmalardan alınan, sarayın takdirini kazanmak için sunulan albümlerle meydana getirilmiştir. Bununla beraber, devlet kurumlarındaki fotoğrafhanelerden ve resmî birimlerden gelen fotoğraflar da vardır. Nitekim devletin çeşitli kurumlarında görev alan fotoğrafçılar, çalışmalarının bir nüshalarını da saraya

³ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Plan-Proje-Kroki (PLK.p), 04609; BOA, Hazine-i Hassa İradeler (HH.İ), 159/42 (14 Rabiülevvel 1321/10 Haziran 1903).

⁴ BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), 289/82 (1 Cemazeyilahir 1324/23 Temmuz 1906).

⁵ BOA, Yıldız Perakende, Yaveran, Maiyyet, Erkân-ı Harbiye Dairesi Evrakı (Y.PRK.MYD), 13/48 (4 Safer 1311/23 Temmuz 1906); Ayşe Melek Özyetgin, Ayşe Ersay Yüksel, Vahdettin Engin, *Yıldız Sarayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları*, İstanbul 2021, 246; Engin Özendes, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839-1923)*, YEM Yayınları, İstanbul 2013, 32. Dilruba Kocaışık, *II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı: Mimari Mekânlar ve Dönemin Fotoğraflardaki Temsili*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, 138.

⁶ Ayşe Melek Özyetgin, "19. Yüzyılda Yıldız Sarayı'ndan Dünya'ya Bakmak: Sultan II. Abdülhamid'e Ait Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu", *TR, Türkiye'nin Kültür Dergisi*, S. 28, Yunus Emre Enstitüsü Yayını, Ankara 2020, 90.

göndermekteydi.⁷ Koleksiyondaki fotoğraflar Osmanlı Devleti'nin haricinde 50'nin üzerinde ülke ve coğrafyaya ait görseller sunmaktadır.⁸

Koleksiyon, Cumhuriyet döneminde 1924 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ne taşınmıştır. 2022 yılına kadar Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde iklim kontrollü özel bir ortamda korunmuştur. Bu süre zarfında, T.C. Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürütülen bir proje kapsamında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ve TBMM Genel Sekreterliği (Millî Saraylar) iş birliğiyle koleksiyon dijital ortama aktarılmıştır. Haziran 2022 itibarıyla Fotoğraf Koleksiyonu yeniden Yıldız Sarayı'na taşınmıştır. Bu nadir fotoğraf arşivi 2023 yılında UNESCO Dünya Belleği Uluslararası Kütüğü'ne kaydedilmiş, dolayısıyla evrensel kültürün bir ögesi olarak tescillenmiş ve Türkiye'nin kültürel mirası olarak uluslararası alanda tanınmıştır.

II. Abdülhamid döneminde fotoğraf, önceki devirlerin mirasıyla yaygınlaşarak devletin iç ve dış politikasında aktif olarak kullandığı araçlardan biri hâline gelmiştir. Teknolojinin gelişerek profesyonelleşmenin artması, beraberinde fotoğraf çekme işinin daha sistematik ve kurumsal hâle dönüşmesini sağlamıştır. Özellikle devlet nezdinde bir belge ve görsel kayıt envanteri olarak fotoğraf güçlü veriler sunmuştur. İlgili dönemde kimlik, ikamet, pasaport belgelerinde, savaş alanında, hapishane ve suçlu kayıtlarında, kamusal faaliyetlerin tespiti ve belgelenmesinde, tarihî kimlik ve arkeolojik değerlendirmelerde, sergi ve fuarlarda fotoğrafların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca diplomatik hediye olarak da fotoğrafların yaygın kullanımı; misafir ağırlama, imparatorluğun görünürlüğü, tefrişat gibi konularda oldukça titiz olan ve uluslararası ilişkilerdeki stratejik kültürel hamleleri ile bilinen Sultan II. Abdülhamid dönemindedir. Bu dönemde hem II. Abdülhamid'e dolayısıyla Yıldız Sarayı'na hem de Yıldız Sarayı'ndan dünyanın birçok bölgesine diplomatik hediye olarak fotoğraf albümleri gönderilmiştir.

⁷ Ahmet Ersoy, Deniz Türker, "The Hamidian Visual Archive 1878-1909: A User's Manual", in Goshgarian, R., Khuri-Makdisi, I., ve Yayıcıoğlu, A. (Ed.), *Crafting History: Essays on the Ottoman World and Beyond in Honor of Cemal Kafadar*, Academic Studies Press, Boston 2022, 335.

⁸ *Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu Üzerinden Osmanlı-Amerika İlişkileri*, haz. Kamil Fırat, ed. A. Melek Özyetgin, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 2018, 21.

Hediye albümlerin gönderildiği ülke çeşitliliği II. Abdülhamid'in dış politikasının bir resmi gibidir. Devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumaya çalışan II. Abdülhamid, diğer devletlerle barış ekseninde ilişkiler inşa etme hedefinde olmuştur. 1878'de İngiltere Kraliçesi'ne kendisinin ve hanedan mensuplarının resimlerini havi bir albüm⁹, 1887'de Amerika Başkanı'na,¹⁰ 1889'da İsveç ve Norveç Kralı ve Kraliçesi'ne,¹¹ 1891'de Romanya Kraliçesi'ne,¹² 1892'de Alman İmparatoru'na,¹³ 1891'de Japon İmparatoru Mikado'ya (Meiji)¹⁴ gönderilen fotoğraf albümleri dünyanın en uzak coğrafyalarıyla dahi fotoğraflar yoluyla iletişime geçildiğinin nişanesidir.

II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Devleti ve ABD Arasındaki Albüm ve Kitap Alışverişi

Yaşadığı döneme ait gerçekliğin farkında olan II. Abdülhamid, bilgiye sahip olmanın vereceği gücün de bilinciyle dönem devletleriyle kitap, albüm, resmî evrak, salname ve düstur paylaşımına önem vermiştir. Bu paylaşım karşılıklı bir nitelik taşımaktadır; hatta Osmanlı arşivlerindeki belgelere göre ABD, Osmanlı Devleti ile kitap gönderimi konusunda daha düzenli bir yaklaşım sergilemiştir. Amerika, ilgili dönemde Osmanlı devlet kütüphanesi konumundaki Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne (Umumî Kütüphane) gönderdiği hediyeler karşılığında Osmanlı'nın da Amerika Millî

⁹ BOA, Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO), 497/30 (28 Şaban 1295 / 27 Ağustos 1878).

¹⁰ BOA, Yıldız Sadaret Hususi (Y.A.HUS), 204/81 (9 Temmuz 1303 / 21 Temmuz 1887).

¹¹ BOA, Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Hariciye Odası (HR.TH), 95/57 (13 Kânunuevvel 1305 / 25 Aralık 1889).

¹² BOA, Y.MTV, 53/72 (15 Ağustos 1307 / 27 Ağustos 1891).

¹³ BOA, Yıldız Perakende, Elçilik-Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y.PRK.EŞA), 15/64 (21 Mart 1892).

¹⁴ Ertuğrul kazasından kurtulanları ve Japon askerlerini Japonya'dan 1891 yılında getiren Hiei ve Kongo gemilerindeki komutan ve askerler II. Abdülhamid tarafından misafir edilmiştir. Bu ziyarette sunulan hediyelerin arasında fotoğraf albümü de bulunur. Ziya Şakir, *Abdülhamid ve Mikado*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1994, 84.

Kütüphanesi'ne hediyeler göndermesini beklemiştir.¹⁵ Bu durumla ilgili 1910 yılında gönderilen bir evrak ülkeler arası kitap, yayın, yönetmelik vb. alışverişinin uluslararası antlaşmalar gereği olabileceğini düşündürmektedir. Buna göre; “*Mevcut antlaşmalara bağlı olarak Washington Millî Meclisi Kütüphanesi'ne gönderilmesi gereken eserlerin ve Osmanlı resmî yazılarını....*” şeklinde geçen evrak¹⁶ büyük olasılıkla büyük olasılıkla 1868'de ABD Kongresi'nin aldığı "kamu belgeleri ve yayınlarının değişimi" kararıyla başlayan sürecin bir parçasıdır. Bu süreç, 1875'te Paris'te yapılan Uluslararası Coğrafya Bilimleri Kongresi ve devamındaki Brüksel Konvansiyonları ile genişleyerek, resmi belgeler, bilimsel ve edebi yayınların uluslararası değişimini düzenleyen bir program halini almıştır.¹⁷ Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'nun da bu uluslararası değişim programına dâhil olduğu ve Washington Millî Meclisi Kütüphanesi'ne belirli eserler ile resmi yazıların gönderilmesinin bir gereklilik haline geldiği anlaşılmaktadır.

İki ülke arasındaki kitap ve albüm hediyeleşmesinde, Osmanlı topraklarını ziyaret eden önemli ABD'li devlet adamları ve yabancı misyon görevlileri etkin olmuştur. Bunlardan biri ABD Kongre üyesi Abram Stevens Hewitt'dir (1822-1903). Hewitt 1884 yılında Osmanlıya yaptığı seyahatte bizzat Sultan II. Abdülhamid tarafından Yıldız Sarayı'na davet edilmiştir.¹⁸ Padişah ile yakın dostluk kuran Hewitt'e, ülkesine döndükten sonra hem şahsına hem de Washington'daki hükûmet dairesine teslim edilmek üzere 375 adet basılı kitap gönderilmiştir.¹⁹ İki devlet arasındaki kitap diplomasisi 1884-1885 yıllarında da devam etmiş, 1884 yılında ABD'nin önemli merkezlerinden olan The Smithsonian Institution'dan

¹⁵ BOA, Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (MF.İBT), 218/47 (21 Kânunuevvel 1324 / 3 Ocak 1909).

¹⁶ BOA, Bâbiâli Evrak Odası (BEO), 3732/279835 (25 Mart 1326 / 7 Nisan 1910).

¹⁷ Hakan Anameriç, Fatih Rukancı, “ II. Abdülhamid Dönemi Kitap Diplomasisi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C 36, S. 62, Ankara Üniversitesi, Ankara 2017, 113.

¹⁸ Ayşe Melek Özyetgin, Ayşe Ersay Yüksel, Elif Tuğçe Kurt, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Diplomasi ve Ağır Lame 19. Yüzyılın Önemli Konukları*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2024, 150.

¹⁹ *Imperial Self Portrait: The Ottoman Empire As Revealed in the Sultan Abdul-hamid II's Photographic Albums*, ed. Carney E.S. Gavin, The Harvars Semitic Museum, Harvard University, ABD 1989, 20.

Osmanlı İmparatorluğu'na 8 sandık edebiyat, fen ve uygulamalı bilimler konusunda kitaplar hediye olarak gönderilmiştir. Konu ile ilgili evrak göstermektedir ki 8 sandık kitap gönderildikten bir süre sonra Maarif Nezareti'ne ulaşmış ve sandıkları açıldıktan sonra içlerinde yer alan pusulalardan hangi kurumlara gönderildiği anlaşılmıştır. Buna göre birinci sandık Padişah'ın kendisine, diğerleri Umumi Kütüphane ve çeşitli birimlere gönderilmiştir.²⁰ Durumun bildirilmesi üzerine Mabeyn Baş Kitabeti'nden 21 Mayıs 1885'te verilen cevapta Padişah'ın bu hediyelerden çok mutlu olduğu ve İstanbul'da basılan risale ve kitaplardan uygun olanların Padişah tarafından Smithsonian Institution'a gönderilebileceği belirtilmiştir.²¹

Arşiv belgelerinde anlaşıldığı kadarıyla, ilgili yıllarda II. Abdülhamid tarafından Amerika Başkanı'na albüm hediye edilmiştir. Nitekim Osmanlı Arşivi'nde Amerikan elçisinden gelen 1887 yılına ait bir teşekkür mektubu yer almaktadır.²² Ancak gönderilen fotoğraf albümünün detayına ilişkin bir bilgi mevcut değildir.

1886 yılına gelindiğinde, ABD'nin Osmanlıdaki orta elçisi Samuel S. Cox (1824-1889) ABD'deki manzaraların, yapıların vb. fotoğrafik ve stereoskopik görüntülerini içeren iki kutuyu 1880 yılında ABD'de yapılan 10. Nüfus Sayımı raporlarıyla beraber "Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'ndan Türkiye Sultanı Majestelerine" yazılı bir stereoskopa birlikte II. Abdülhamid'e sunmuştur.²³ ABD tarafından gönderilen bu hediye albümlerde Amerikan Kızılderililerin özellikle de Zuni pueblolarının (bazı Anadolu kasabalarını andıran) fotoğrafları II. Abdülhamid'i çok etkilemiş, elçi Cox'a neredeyse iki saat boyunca Kızılderililerin koşulları, nihai kaderleri ve dinî inançları hakkında ayrıntılı sorular sormuştur. Cox'a göre II. Abdülhamid, ABD'nin 10. Nüfus Sayımı raporlarının etkinliği nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus sayımına başlamak üzere Sadrazam

²⁰ BOA, Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT), 86/101 (23 Mart 1301 / 4 Nisan 1885).

²¹ BOA, MF.MKT, 86/101 (9 Mayıs 1301).

²² Bu konuda Amerika Sefaretinden 13 Temmuz 1887 tarihinde gelen takririn tercümesi için bk. BOA, Y.A.HUS, 204/81.

²³ *Imperial Self Portrait: The Ottoman Empire As Revealed in the Sultan Abdul-hamid II's Photographic Albums*, 50; Samuel Sullivan Cox, *Bir Amerikan Diplomatinin İstanbul Anıları 1885-1887*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, 48.

Kâmil Paşa başkanlığında bir komisyon kurmaya karar vermiştir.²⁴ ABD'nin nüfus, eğitim, dinî yaşam, meslekler, endüstrileri, ölüm oranları gibi sosyal, siyasi, ekonomik birçok bilgisini içeren bu raporlar şüphesiz II. Abdülhamid gibi titiz ve detaycı bir kişilik üzerinde derin etkiler uyandırmıştır.

1893 yılında Osmanlı Devleti'nin ABD'deki elçisi Mavroyeni Bey, ABD'nin deniz gücünün durumunu ve şeklini gösteren fotoğraflarla beraber bir kitabı Sadarete teslim etmiştir. ABD'de yapılan 3 adet harp gemisi ile Washington Tersanesi tezgâhlarının çeşitli kareleri de albüme eklenmiştir.²⁵ Yine 1893 yılında Maarif Nezaretî'nden Hariciye Nezaretî'ne gönderilen bir evraka göre Umumî Kütüphane'ye konulmak üzere ABD tarafından 4 sandık kitap gönderilmiştir.²⁶ 1909 yılında da ABD'den Osmanlı Devleti'ne kitap yollanmıştır.²⁷

Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda yer alan Amerika fotoğrafları iki ülke arasındaki karşılıklı fotoğraf alışverişinin nişanesidir. Koleksiyon'da Amerika'ya dair kent ve kasaba görünimleri, doğa peyzajları, yaşam örnekleri, Kızılderililer, ordu görünimleri, gemi ve silah fotoğrafları yer alır. Bu bağlamda Amerika'ya gönderilen ve oradan gelen albümlere bakıldığında karşılıklı bir ilişki dikkati çekerken, iki ülkenin de kendilerini tanıtmak için fotoğraftan yararlandığı görülür.²⁸

Koleksiyon'da doğrudan Amerika'ya ait müstakil albümler yanında karışık muhtevalı çeşitli albümlerde yer alan Amerika fotoğrafları da mevcuttur. Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda yaklaşık 900 fotoğraf Amerika ile ilgilidir. Muhtelif zamanlarda gönderilen fotoğrafların ve albümlerin bir kısmında tarih kaydı, fotoğrafçı ismi veya albümün hazırlanma yeri ile ilgili bilgiler mevcut değildir. Albümlerin konuları da zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Buna göre en fazla ağırlık doğa fotoğrafları, dağlar, şelaleler gibi manzaralarla beraber Amerikan yerlilerinin fotoğraflarıdır. Ayrıca şehir görünimleri, köprüler, devlet daireleri, resmî binaların salonları, demir yolları, gemi fotoğrafları, donanma fotoğrafları, müzeler, enstitüler, parklar, rasathane ve postane binaları, tarihî alanlar,

²⁴ A.g.e., 53.

²⁵ BOA, Y.MTV, 74/58 (20 Kânunusani 1308 / 1 Şubat 1893).

²⁶ BOA, HR.TH, 135/120 (13 Teşrinisani 1309 / 25 Kasım 1893).

²⁷ BOA, MF.İBT, 218/47 (21 Kânunuevvel 1324 / 3 Ocak 1909).

²⁸ Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu Üzerinden Osmanlı - Amerika İlişkileri, 23.

hayvanat bahçesi, silah katalogları, top ve top mermileri, pul örnekleri, limanlara dair fotoğraflar da mevcuttur. Amerika'dan gelen albümlerin en dikkat çekenlerinden biri sinemanın doğuşuna kaynaklık eden Eadweard Muybridge'nin "Animal Locomotion" adlı albümleridir. 11 ciltten oluşan bu albümler bir anlamda sinemanın doğuşunu müjdeleyen önemli bir keşfin de parçasıdır. Fotogravür yöntemiyle basılmış olan ve büyük boy ciltten oluşan albümler koleksiyonun en ilginç parçalarından biridir.²⁹ Çeşitli tarihlerde gönderilen albümlerle iki ülke arasındaki görsel iletişim uzun yıllar devam etmiştir.

1893 Yılında Library of Congress'e Gönderilen Hediye Albümler

1893 yılında ABD'deki Library of Congress'e gönderilen 51 albüm ve 1822 fotoğraftan oluşan seçki, bir hedef doğrultusunda derlenen ve günümüzde de bütünlüğünü koruyan nadir bir eserdir. II. Abdülhamid'in bu albümleri kamu diplomasisi aracı olarak kullandığı aşikârdır. Nitekim fotoğrafların konuları ve seçilen karelerde verilmek istenen mesaj, Osmanlı Devleti'nin gerçekliğini göstermek ve imajını doğru ve olumlu yönde yansıtmaktır. Bu albümlerin doğrudan halkın erişiminin olduğu Library of Congress'e gönderilmesi ise hedef kitlenin Amerikan toplumu olduğunu gösterir. Bu anlamda albümler Amerika toplumuyla kurulmaya çalışılan iletişimi de yansıtır. Albümdeki fotoğraflar aracılığıyla Amerika toplumunun Osmanlıyı anlaması, devletin değerlerini, geleneklerini, toplumsal yapısını, inançlarını tanınması ve devlet hakkında bilgilenerek etkilenmesi amaçlanır.

Albümlerin derlenmesi, ciltlenmesi, gönderilmesi gibi ayrıntılarla ilgili arşiv belgelerinde fazla bilgi mevcut değildir. Aynı zamanda ABD'ye gönderilen hediye albümlerin çok benzer bir örneği 1894 yılında İngiltere'deki British Library'ye de gönderilmiştir. Hemen hemen aynı tarihlerde bu iki devlete albümlerin gönderilmiş olması, yukarıda dikkat çekilen kamu diplomasisi politikasının, Anglosakson yapıdaki iki devleti ve toplumu birden etkileme çabası olarak da görülebilir. Zira söz konusu yıllar

²⁹ A.g.e., 164.

Ermeni olayları nedeniyle İngiltere ve ABD'deki Osmanlı imajı oldukça zedelenmiş durumdadır.³⁰

1893 yılında Library of Congress'e gönderilen 51 albüm ve 1822 fotoğrafın birçoğu Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'ndan seçilmiştir. Bilindiği üzere sarayda görevlendirilen yetkililerin bir albüm hazırlaması gerektiğinde, mevcut fotoğraflardan bazıları seçilir ve bu fotoğraflar yeni albümün hedef kitlesi göz önünde bulundurularak taze bir hikâye anlatacak şekilde yeniden düzenlenirdi.³¹ Öte yandan bugün karşılaştırma yapıldığında Koleksiyon'da olmayan fotoğrafların da hediye albümlerde yer aldığı görülür.

Fotoğraflar sandıklara yerleştirilip İstanbul'daki Amerika ve İngiltere elçilikleri aracılığıyla gönderilmiştir. Amerika'ya gönderilen albümlerin toplamda 4 takım olarak hazırlanması planlanmıştır. Bu takımların bir nüshası Amerika Kütüphanesi'ne, bir nüshası Padişah'ın kütüphanesine, iki nüshası ise Sadaret makamına ait olacak şekilde hazırlanacaktır.³² Ekim 1895 tarihli bir evrak, Amerika'ya gönderilen takımın detayları hakkında bilgi vermektedir. Buna göre bütün devlet dairelerinin, cami, mektep ve medreselerin, Osmanlı gemilerinin resimleriyle Padişah'ın tahta çıktığı günden beri basılan kitaplardan dörder parçasının Saray kütüphanesi ile Londra ve Amerika kütüphanelerine gönderilmek üzere Matbaa-i Osmaniye'de ciltlenmesine karar verilmiştir. Ancak maliyetlerdeki fazlalık ve ödemelerdeki gecikmelerden dolayı iki takım ciltlenerek elçiliklere verilmiş; ancak geri kalan takımlar ciltlenememiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere Amerika'ya gönderilen albümler içindeki fotoğrafların bir kısmı Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda yer almaz. Bunun nedeni Yıldız Sarayı'na teslim edilmeyen takımların mevcudiyeti olabilir. Matbaa-i Osmaniye'de ciltlenen eserlerin cilt masrafları Bahriye Nezareti, Evkaf Nezareti, Şehremaneti, Maarif Nezareti ve Tophane Müşiriyeti gibi

³⁰ II. Abdülhamid döneminde Amerikan basınında Osmanlı Devleti için bk. Gökhan Durak, *Amerikan Basınında II. Abdülhamid ve Dönemi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2023.

³¹ Deniz Türker, "Her Resim Bir Fikirdir": On Dokuzuncu Yüzyıl Hediye Albümleri ve Abdülhamid'in Görsel Arşivi", *Tarihin Merkezine Seyahat Fotoğraf ve Osmanlı Köklerinin Yeniden Keşfi (1886)*, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED), İstanbul 2018, 67.

³² BOA, BEO, 627/47019 (4 Mayıs 1311 / 16 Mayıs 1895).

birimlere dağıtılmış olsa da evraklar göstermektedir ki bunların tahsili konusunda önemli zorluklar yaşanmıştır.³³

Hediye albümler 1893 yılında Amerika'ya gönderildikten sonra uzun bir süre depolarda unutulmuş ve 1980'li yıllara kadar herhangi bir kataloglama yapılmamıştır. Bu tarihten sonra yapılan çalışmalar neticesinde Library of Congress'e gönderilen albümler dijitalize edilip web sitelerinde erişime açılmış ve ilgililerin kullanımına sunulmuştur.

Hediye Albümlerdeki Yıldız Sarayı Fotoğrafları

Amerika'ya gönderilen hediye albümlerde Yıldız Sarayı'na dair doğrudan açıklamalı 31 fotoğraf bulunur. Bununla beraber, itfaiye alayının tatbikatı sırasında ya da at fotoğraflarında olduğu üzere arka planda saraydan yapıların görüldüğü kareler mevcuttur. Ancak çalışmada esas alınan, Yıldız Sarayı'nı doğrudan göstermek için albümlere dâhil edilen fotoğrafların tespittir.³⁴

Doğrudan Yıldız Sarayı'na ait yapıları gösteren fotoğrafların neredeyse hepsi Library of Congress'e gönderilen 9524 numaralı albümde yer alır. 40 fotoğraftan oluşan albüme dâhil edilen kareler farklı dönemlerde uzun süre devletin yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı ile Topkapı Sarayı'nın çeşitli görüntülerinden meydana gelir. Fotoğrafların alt yazıları Osmanlı Türkçesi ve Fransızca olarak hazırlanmıştır. Her iki sarayın fotoğraflarının yer aldığı albüm 32 x 42 cm boyutundadır.³⁵ Bu albümdeki 30 fotoğraf Yıldız Sarayı'na ait yapılarla ilgilidir. 9517 numaralı bir diğer albümde ise 1 adet Yıldız Sarayı'ndan fotoğraf bulunur. İlgili albümde, İstanbul'daki önemli kasır ve köşkerin fotoğraflarıyla beraber Yıldız Sarayı'nın fotoğrafı seçkiye dâhil edilmiş; sarayı tasvir etmek gibi bir amaç güdülmemiştir. Seçilen fotoğraf Saray'ın yönetim binası olan Büyük Mabeyin'dir. (bk. Ek. 31) Uzaktan çekilen karede yapı sadece cephesel olarak seçkiye dâhil olmuş; herhangi bir detay sunulmamıştır.

³³ BOA, MF.MKT, 319/39 (28 Mayıs 1312 / 9 Haziran 1896).

³⁴ 9534 no'lu albümde yer alan "Yıldız'da kain kasr-ı hümayûn" açıklamalı fotoğraftaki yapı Yıldız Sarayı dâhilinde değil; Yıldız bölgesinde yer alan yapılardan biri olduğu için çalışmada ele alınmayacaktır

³⁵ *Imperial Self Portrait: The Ottoman Empire As Revealed in The Sultan Abdulhamid II's Photographic Albums*, 209.

9524 numaralı albüme seçilen fotoğraflarda Yıldız Sarayı ve Hamidiye Camii'ni genel olarak gösteren uzaktan çekilmiş bir kare mevcuttur. (bk. Ek. 2) Seçilen fotoğrafta 1891 yapımı Hamidiye Saat Kulesi'nin olmaması, fotoğrafın 1891 tarihinden önce çekildiğini gösterir. Albümdeki 4 fotoğraf Hamidiye Camii'ndeki Cuma selamlığı merasimini gösterir. (bk. Ek. 3-4-5-6) Türk-İslam devlet geleneğinde hükümdarın Cuma Namazı münasebetiyle camiye gidişi ve camiden dönüşünün Osmanlıdaki merasim ismi olan "Cuma selamlığı" ya da "selamlık resmi" içerdiği dinî anlamın ötesinde devletin gücünü, sosyal ve kültürel değerlerini de temsil etmekteydi. Belirli kaidelerde düzenlenen selamlık, yerli ve yabancı halkın da ilgiyle takip ettiği bir merasimdi. Özellikle II. Abdülhamid'in 33 yıllık saltanatı boyunca Yıldız Sarayı'ndan çıkmayı çok tercih etmemesi hasebiyle Padişah'ın Cuma selamlığına katılımı daha özel bir anlam kazanmaktaydı. Yıldız Sarayı ile ilgili seçkiye bu merasimden 4 fotoğrafın eklenmesi devletin gücüne, merkeziyetçiliğine, dinî değer ve sistemine de referans teşkil eder. Albüme dâhil edilen bir başka Cuma selamlığı merasimi Şazeli Dergâhı'nda yer alan Ertuğrul Camii'ndeki merasimdir. Yıldız Sarayı'nın güneybatısında, Beşiktaş'tan Yıldız Sarayı'na doğru çıkılan Serencebey Yokuşu'nda sol tarafta kalan ve küçük bir külliye olan Şazeli Dergâhı, Şeyh Zafir ve ailesinin ikameti için II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır.³⁶ 2 fotoğrafta görünen Ertuğrul Camii (Ertuğrul Tekke Camii) ise Şazeli Dergâhı içinde 1887 yılında II. Abdülhamid tarafından yaptırılan ve bugüne ulaşan dergâh yapılarındandır. Ertuğrul Camii, II. Abdülhamid döneminde sınırlı da olsa Cuma selamlığı için kullanılmıştır.³⁷ (bk. Ek. 7-8).

Albümde görülen Yıldız Sarayı'na ait bir diğer fotoğraf Saray'daki askerî yapılardan olan Talimhane Kasrı'nı gösterir. Yıldız Sarayı'nın kuzeybatı ucundaki Talimhane Meydanı'nda inşa edilen bu kasır, II. Abdülhamid ve misafirlerinin askerî eğitimleri ve geçit törenlerini izlemesi için yaptırılmıştır.³⁸ (bk. Ek. 12) Günümüze ulaşmayan yapı VI. Mehmed

³⁶ Neslihan Ağdaş, II. Abdülhamit'in Kuzey Afrika Siyaseti: Şeyh Zâfir ve Ertuğrul Tekkesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, 65.

³⁷ Fuad Ezgü, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1962, 82.

³⁸ A. M. Özyetgin-V. Engin-A. Ersay Yüksel, *a.g.e.*, 483.

Vahdeddin zamanında çıkan bir yangın sonucunda yanarak ortadan kalkmıştır.³⁹

Albümlerde görülen bir diğer yapı, Yıldız Sarayı'nın bugüne ulaşmayan ve varlığı sadece fotoğraflarından bilinen Kaskat Kasrı'dır. Kasrın cephesine yerleştirilmiş olan saatten dolayı bazı çalışmalarda adı Saatli Köşk olarak da geçer.⁴⁰ Bununla beraber, gönderilen fotoğraflarda "Çağlayan Köşkü" olarak adlandırılması kasrın birden fazla isimle kaynaklarda geçtiğini de bize gösterir. (bk. Ek. 13) Yıldız Sarayı'nın mimari düzenine dair yapılan çalışmalarda Kaskat Kasrı'nın Şale Kasrı'na ilave olarak yapılan Merasim Dairelerinin inşasından önce bu alanda mevcut olduğu anlaşılr.⁴¹

Albümlerdeki Yıldız Sarayı'na ait fotoğrafların bir kısmı Saray'daki Has Bahçe'ye aittir. Yaklaşık alanı 42 dönüm olan bu alan, özel düzenlemeleri ile dikkati çeker. Sadece padişah ve ailesinin kullandığı özel bir alan olan Has Bahçe, II. Abdülhamid'in doğaya, bitkilere ve hayvanlara duyduğu büyük ilginin göstergesidir. Has Bahçe'nin ana unsuru olan Hamid Havuzu gönderilen fotoğraflarda görülür.⁴² (bk. Ek. 14-16-18-19-20-21) Has Bahçe'de Hamid Havuzu'nun bittiği yerde, bahçenin güney ucundaki Yıldız Korusu ile bahçeyi ayıran set duvarı üzerinde inşa edilen Cihannüma Köşkü'nün fotoğrafları da seçkiye dâhil edilmiştir. (bk. Ek. 16-19) Bugüne özgünlüğünü kaybetmeden ulaşan yapının hâkim olduğu manzara nedeniyle seyirlik olarak yapıldığı düşünülür.⁴³ Gönderilen fotoğrafların açıklama kısmında doğrudan Cihannüma Köşkü yazmamakla beraber 3b28117 no'lu fotoğrafta geçen "Şale Köşkü" açıklaması Cihannüma Köşkü'nün farklı isimlendirmeleri olduğunu gösterir. Buradaki "Şale" isimlendirmesi mimari biçim olarak orman içerisinde yer alan, geniş saçaklı ve alçak çatılı ahşap dağ evlerini ifade eden; İsviçre ve Fransa'da yaygın olan konut tipini temsil etmek için kullanılmıştır. Saray'daki ağırlama köşkleriyle karıştırılmamalıdır (bk. Ek. 10).

³⁹ Mrs. Max Müller, *İstanbul'dan Mektuplar*, Şehir Yayınları, İstanbul 2010, 47.

⁴⁰ A. M. Özyetgin-V. Engin-A. Eysay Yüksel, *a.g.e.*, 337.

⁴¹ *A.g.e.*, s. 337.

⁴² *A.g.e.*, s. 200.

⁴³ *A.g.e.*, s. 217.

Yıldız Sarayı fotoğrafları içinde sarayın hizmet binalarının en özgünlerinden birisi olan “İstabl-ı Âmire-i Ferhan” veya bir diğer adlandırmasıyla “Ferhan Tavilesi” isimli ahır yapıları yer alır. Bu yapı muhtemelen ismini II. Abdülhamid’in çok sevdiği atı Ferhan’dan almıştır. Bağdat’ta bir aşiret reisinin olan bu Arap atı yaralanan sahibine sadakatiyle ün salmış, bundan haberdar olan II. Abdülhamid atı satın almak istemiştir. Durumu öğrenen aşiret reisi atını hediye olarak göndermiştir. Bunun üzerine Yıldız Sarayı’ndaki Istabl-ı Âmire’de, giriş kapısı at nalı şeklinde tasarlanmış özel bir ahır inşa edilmiş ve kapısının üzerine “İstabl-ı Âmire-i Ferhan” yazan bir kitabe asılmıştır.⁴⁴ Yapının sadece fotoğrafı yer almakla beraber herhangi bir at görüntüye dâhil değildir (bk. Ek. 17).

Albümdeki saray fotoğraflarından bir diğeri Yıldız Korusu’nun kuzeybatısındaki alanda yer alan Çadır Köşkü’dür. Sultan Abdülaziz döneminde inşa uygulamasını Agop ve Sarkis Balyan’ın üstlendiği yapı dinlenme, seyir ve av köşkü olarak planlanmıştır.⁴⁵ Fotoğrafta da açık bir şekilde görüldüğü üzere Köşk’ün önünde bir havuz mevcuttur.⁴⁶ (bk. Ek. 15) Çadır Köşkü günümüze ulaşan saray yapılarından biridir.

Saray fotoğrafları içinde sayıca en fazla kare, iç ve dış mekânlarıyla görülen Şale Kasrı ve Merasim Dairelerine aittir. Yıldız Sarayı’nın en önemli resmî bölümlerinden biri olan ve II. Abdülhamid’in saraya yerleştiği ilk yıllarda inşa edilen Şale Kasrı’na daha sonraki yıllarda Merasim Daireleri ilave edilmiştir. İlk yapıldığı 1881 yılında Padişah’ın şahsi kullanımında olan Şale Kasrı, daha sonra özellikle yabancı konukların ağırlanması ile ilgili ortaya çıkan mekân ihtiyacı ile zaman içinde eklenen Merasim Daireleriyle beraber Yıldız Sarayı’nın önemli protokol ve misafir ağırlama mekânlarından biri olmuştur. Merasim Dairelerinin yapım tarihleri 1889 ve 1898’dir.⁴⁷ Bu yapılar bir anlamda II. Abdülhamid’in diplomatik ilişkilere verdiği önem ve izlediği dış politikanın sonucu olarak yabancı konukların ağırlandığı, resmî törenlerin ve kabullerin yapıldığı müstakil bir ağırlama

⁴⁴ Olgay Söyler, “Yıldız Sarayı Ahırları ve Ferhan”, *Z Kültür Sanat Şehir Mevsimlik Tematik Dergi*, S 3, Güz 2008, 303.

⁴⁵ Ayşe Pelin Şahin Tekinalp, *Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1999, 70-71.

⁴⁶ A. M. Özyetgin-V. Engin-A. Ersay Yüksel, *a.g.e.*, 425.

⁴⁷ *A.g.e.*, s. 251.

mekânına dönüşmüştür.⁴⁸ Seçilen fotoğraflarda yapının dış cephe fotoğrafları (bk. Ek. 9-11) ile birlikte iç mekânlarından da kareler mevcuttur. Ayrıca Şale Kasrı'nda kış bahçesi olarak düzenlenen; kelebek koleksiyonu, çeşitli büyüklükteki kuş kafesleri, ahşap mobilyalar ve süs bitkilerinin olduğu yapının fotoğrafı da seçkiye dâhil edilmiştir (bk. Ek. 23-24). Şale Kasrı'nda yer alan bu kış bahçesi muhtemelen kasra eklenecek Merasim Dairelerinin yapımı sırasında (1889) ortadan kaldırılmış ve bu bölüm Sarı Salon olarak adlandırılan tören odasına dönüştürülmüştür.⁴⁹

Albümde özellikle Merasim Dairelerinin iç salonlarını gösteren çok sayıda fotoğraf vardır. Esasında Albümlerin tamamındaki 1822 fotoğraf gözden geçirildiğinde iç mekânlara ait fazla görüntünün olmadığı dikkati çeker. Bu nedenle Merasim Dairesinin salonlarını, iç teşrifatını gösteren kareler bilinçli bir seçime referans eder. Yapıların iç mekân tasarımları misafir ağırlamada etkin kullanılmak üzere geniş ve görkemli olacak şekilde düzenlenmiştir. Kuşkusuz devletin gücü ve diplomasiye verdiği önem, mekânların gösterişli tarzı, süslemeleri ve döşemelerinde belirgindir. Merasim Dairesi'nde yer alan Padişah Odası ve Sedefli Salon gibi önemli alanların fotoğrafları seçkiye dâhil edilmiştir (bk. Ek. 26). Özellikle Sedefli Salon olarak isimlendirilen yemek salonu ihtişamı ve zenginliğiyle 3 fotoğrafta görülür (bk. Ek. 28-29-30). Sedef kakmalı kapı ve dolap kapakları Çırağan Sarayı'ndan gelmiştir. Ayrıca bu salonda II. Abdülhamid'in yaptığı sedefli yemek odası takımı yer almaktadır.⁵⁰ Merasim Dairelerinin şık dekore edilmiş salonları modern bir yaşam tarzını da gösterir. Süslü koltukları, dolaplar ve yaşam alanları II. Abdülhamid dönemindeki yaşam alanlarına örnektir (bk. Ek. 25-27). İç mekânı gösterilen alanlardan biri de Büyük Mabeyin'deki yemek salonudur (bk. Ek. 22). İlgili fotoğrafın açıklamasında yapının Büyük Mabeyin olduğu yazmasa da Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'ndaki fotoğrafla karşılaştırıldığında yapının Büyük Mabeyin olduğu anlaşılır. Seçilen fotoğrafta şık masa, gösterişli yemek takımları, avize ve perdeler özenli sofraya ve tefrişata verilen önemi simgeler.

⁴⁸ A. Melek Özyetgin, Ayşe Ersay Yüksel, Elif Tuğçe Kurt, *a.g.e.*, 71.

⁴⁹ *A.g.e.*, s. 266.

⁵⁰ Ayşe Ersay Yüksel, *a.g.e.*, 207-211.

Sonuç

II. Abdülhamid, yönetim anlayışında, dönemin ihtiyaçlarını kavrayarak, bilgiye dayalı gücü etkin bir şekilde kullanmaya özen göstermiştir. Dönemin önemli devletlerinden ABD ile de düzenli olarak kitap ve fotoğraf alışverişi gerçekleştirmiştir. İki devlet arasındaki bu iletişim 1893'te Library of Congress'e gönderilen albümlerle daha da pekişmiştir. Gönderilen albümler iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin bir ifadesi olarak da yorumlanabilir. Bir anlamda bu albümlerle Osmanlı imajının doğru temsili amaçlanmış ve otoportresi gösterilmek istenmiştir. Özenle yapılan fotoğraf seçkisinde Yıldız Sarayı 31 kare ile temsil edilmektedir.

Bu fotoğraflarda yönetim yapılarından Büyük Mabeyin tek bir fotoğraf karesiyle dış mekân olarak albümlere dâhil edilmiştir. Bunun haricinde çoğunlukla Padişah'ın özel olarak vakit geçirdiği ya da misafir ağırlamada kullanılan, ihtişamıyla göz dolduran mekânların farklı perspektiflerden çekilen fotoğrafları vardır. Özellikle Şale Kasrı ve Merasim Dairelerinin iç mekân tasarımı, imparatorluğun gösterişli diplomatik politikalarını, prestijini, gücünü ve Avrupalı yönünü yansıtır.

Devletin en önemli törenlerinden olan ve II. Abdülhamid döneminde bir nevi Padişah'ın halkıyla buluştuğu yegâne törenlerden Cuma selamlığına ait kareler Osmanlıda hükümdarın dinî ve toplumsal otoritesini simgeler. Bu bağlamda II. Abdülhamid'in Cuma selamlığına katılımı yalnızca dinî bir ritüel değil, aynı zamanda devletin gücünü ve toplumla olan bağlarını pekiştiren gelenekselleşmiş bir merasimdir. Ayrıca Ertuğrul Camii gibi yapılar Osmanlı-İslam geleneğinin izlerini taşıyan ve devletin dinî otoritesini pekiştiren unsurlar olarak öne çıkar.

Has Bahçe gibi Saray'ın doğayla iç içe olan alanları, II. Abdülhamid'in doğaya olan ilgisini yansıtırken aynı zamanda Saray'ın estetik ve huzur verici yönlerini pekiştirir. Ayrıca bu alanın Padişah'ın özel yaşam alanı olması, II. Abdülhamid'in özel alanının kontrollü ve herhangi bir egzotik öge barındırmadan görünmesini sağlar. Ferhan Taviyesi gibi Istabl-ı Âmire'den bir fotoğrafın seçilmesi de atlara verilen önemle beraber devletin gücünü ve imparatorluk vasfını besler.

Amerika'ya gönderilen hediye albümlerdeki Yıldız Sarayı fotoğraflarında sarayın mimari görkemi en çok öne çıkarılan özellik olarak

dikkati çeker. Şüphesiz Saray'ın dış cephesi, yapısal detayları ve büyüklüğü Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamını simgeler. Fotoğraflara yansıyan Saray'daki bahçeler ve doğal alanların huzuru, ağırlama köşklerindeki görkemli salonlar Yıldız Sarayı'nın yalnızca bir yönetim merkezi değil, aynı zamanda Osmanlı kültürünün, sanatının ve gücünün bir sembolü olduğunu da Batılı izleyicilere anlatır.

Sonuç olarak ABD'ye gönderilen hediye albümlerinde Yıldız Sarayı fotoğraflarının yer almasının simgesel anlamı, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü, prestijini ve kültürel mirasını ön plana çıkarmaktır. Yıldız Sarayı, Osmanlı padişahı Sultan Abdülhamid'in yönetim merkezi olarak devletin zirvesini temsil ederken, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ile kurduğu diplomatik ilişkilerdeki egemenlik ve otoritesinin de bir sembolü olarak değerlendirilebilir.

E k l e r

Ek. 1 LOC 3b23005, Bir açıklama bulunmamakta.

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b23005>

(Erişim tarihi:

25.02.2025)

Ek. 2 LOC 3b28109 Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ile Hamidiye Camii Şerifi'nin görünüşü

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28109> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 3 LOC 3b28110 Hamidiye Camii Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi

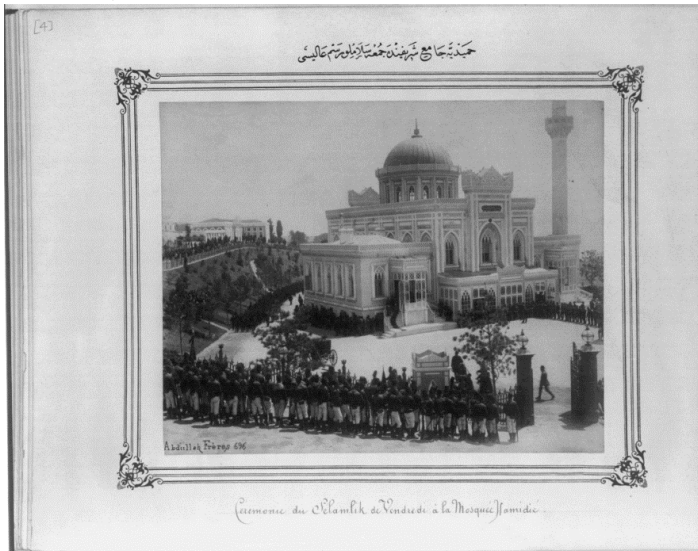
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28110> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

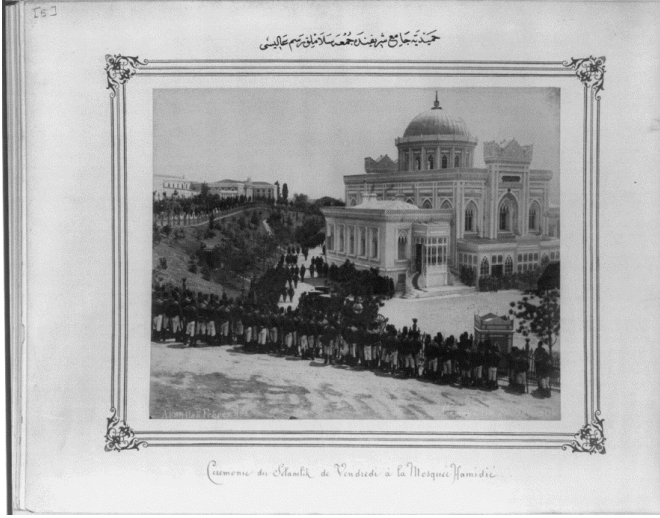
Ek. 4 LOC 3b28111 Hamidiye Camii Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28111> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

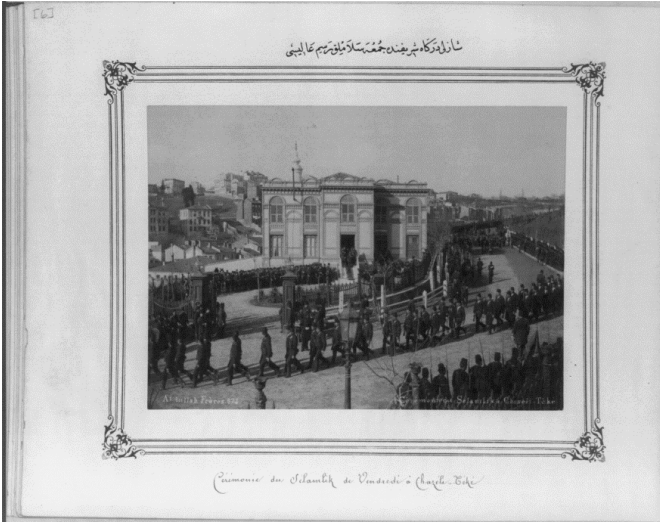
Ek. 5 LOC 3b28112 Hamidiye Camii Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28112> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 6 LOC 3b28113 Hamidiye Camii Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28113> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 7 LOC 3b28114 Şazeli Dergâh-ı Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28114> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 8 LOC 3b28115 Şazeli Dergâh-ı Şerifi'nde Cuma selamlık resm-i âlîsi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28115> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 9 LOC 3b28116 Yıldız Saray-ı Hümayûnu'nda Merasim Dairesi
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28116> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 10 Loc 3b28117 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda Şale Köşkü

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28117> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 11 LOC 3b28118 Merasim Saray-ı Hümayûnu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28118> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 12 LOC 3b28119 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda kâin Talimhane

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28119> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

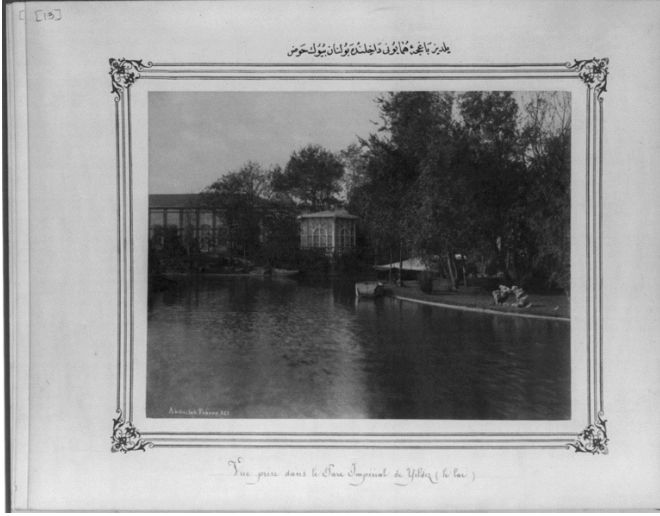

Ek. 13 LOC 3b28120 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu dâhilinde kâin Çağlayan Köşkü

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28120> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 14 LOC 3b28121 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda bulunan Büyük Havuz
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28121> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 15 LOC 3b28122 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda kâin Çadır Köşk
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28122> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 16 LOC 3b28123 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nun bir ciheti

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28123> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 17 LOC 3b28124 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda kâin İstabl-ı Âmire-i Ferhan'ın hâricen görünüşü

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28124> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 18 LOC 3b28125 Yıldız Bağçe-i Hümayunu'nun bir ciheti

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28125> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 19 LOC 3b28126 Yıldız Bağçe-i Hümayunu'nda kâin Kasr-ı Hümayûn

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28126> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 20 LOC 3b28127 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nda vâki Göl yani Havuz
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28127> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 21 LOC 3b28128 Yıldız Bağçe-i Hümayûnu'nun bir ciheti
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28128> (Erişim tarihi:
 25.02.2025)

Ek. 22 Loc 3b28129 Yıldız Saray-ı Hümayûnu'nda bir Yemek Salonu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b2829> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 23 LOC 3b28130 Merasim Saray-ı Hümayûnu dâhilinde Kuş Kafeslerinin görünüşü

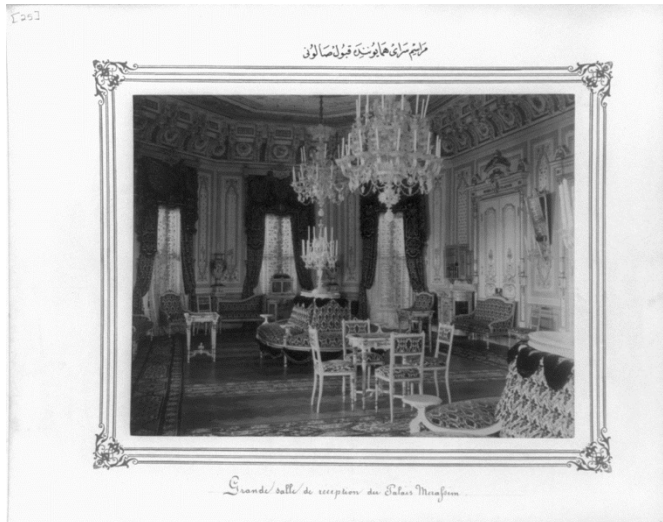
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28130> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 24 LOC 3b28131 Merasim Saray-ı Hümayûnu Bağçe Sobası'nın dâhili
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28131> (Erişim
 tarihi: 25.02.2025)

Ek. 25 Loc 3b28133 Merasim Saray-ı Hümayûnu'nda Kabul Salonu
<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28133> (Erişim
 tarihi: 25.02.2025)

Ek. 26 LOC 3b28134 Merasim Saray-ı Hümayûnu dâhilinde bir Salon

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28134> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

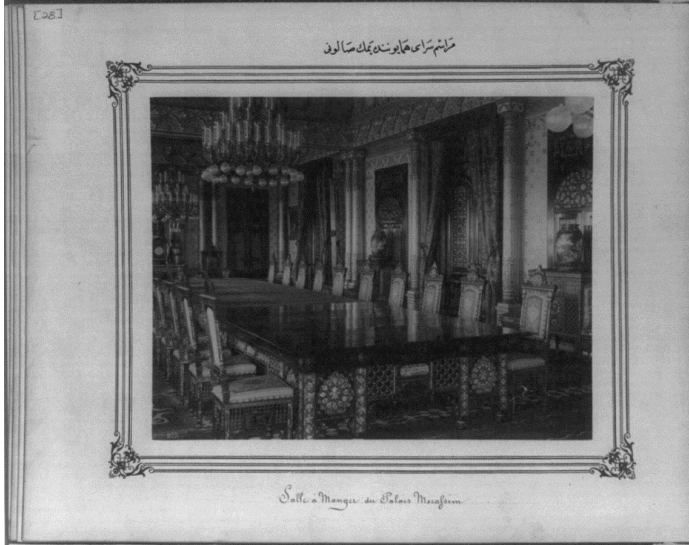
Ek. 27 Loc 3b28135 Merasim Saray-ı Hümayûnu dâhilinde bir Salon

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28135> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

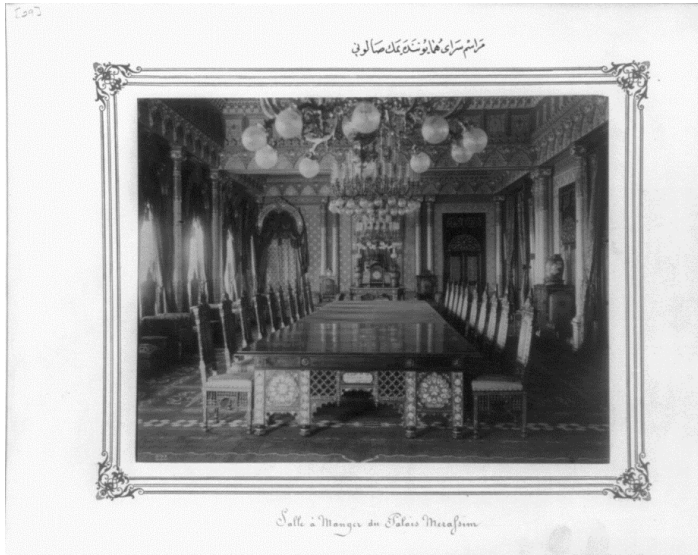
Ek. 28 LOC 3b28136 Merasim Saray-ı Hümayûnu'nda Yemek Salonu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28136> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 29 LOC 3b28137 Merasim Saray-ı Hümayûnu'nda Yemek Salonu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28137> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

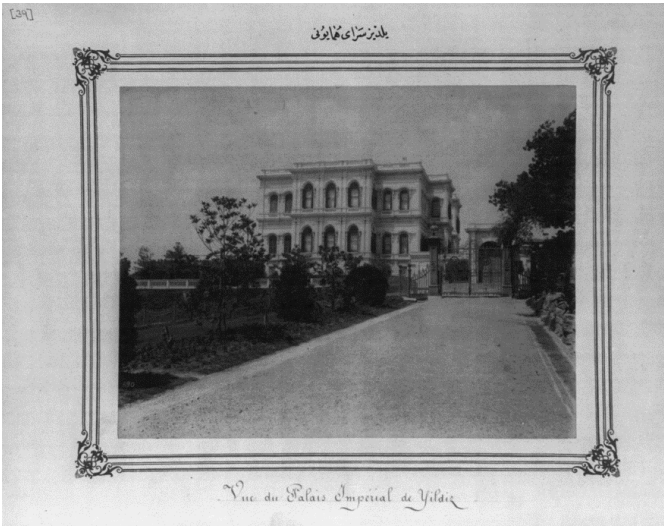
Ek. 30 LOC 3b28138 Merasim Saray-ı Hümayûnu'nda Yemek Salonu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b28138> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

Ek. 31 LOC 3b27912, Yıldız Saray-ı Hümayûnu

<https://www.loc.gov/collections/abdul-hamid-ii/?q=3b27912> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbîâli Evrak Odası (BEO), 3732/279835.

Bâbîâli Evrak Odası (BEO), 627/47019.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TH), 135/120.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TH), 95/57.

Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Hariciye Odası (HR.TO), 497/30.

Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (MF.IBT), 218/47.

Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT), 319/39.

Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT), 86/101.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), 74/0058.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), 53/72.

Yıldız Perakende, Elçilik-Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y.PRK.EŞA), 15/64.

Yıldız Perakende, Yaveran, Maiyyet, Erkân-ı Harbiye Dairesi Evrakı (Y.PRK.MYD), 13/48.

Yıldız Sadaret Hususi (Y.A.HUS), 204/81.

2. Kaynak Eserler ve İncelemeler

AĞDAŞ, Neslihan, II. Abdülhamit'in Kuzey Afrika Siyaseti: Şeyh Zâfir ve Ertuğrul Tekkesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

ANAMERİÇ, Hakan, Fatih Rukancı, " II. Abdülhamid Dönemi Kitap Diplomasisi", *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C 36, S. 62, Ankara Üniversitesi, Ankara 2017, s. 101-132.

BARUTÇU, Şinasi, *Foto Konuşmaları*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1947.

COX, Samuel Sullivan, *Bir Amerikan Diplomatının İstanbul Anıları 1885-1887*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

DURAK, Gökhan, *Amerikan Basınında II. Abdülhamid ve Dönemi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2023.

- ERSOY, Ahmet, Deniz Türker, "The Hamidian Visual Archive 1878-1909: A User's Manual", in Goshgarian, R., Khuri-Makdisi, I., ve Yaycioğlu, A. (Ed.), *Crafting History: Essays on the Ottoman World and Beyond in Honor of Cemal Kafadar*, Academic Studies Press, Boston 2022, s. 319-342.
- EZGÜ, Fuad, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1962.
- Imperial Self Portrait: The Ottoman Empire As Revealed in the Sultan Abdulhamid II's Photographic Albums*, ed. Carney E.S. Gavin, The Harvars Semitic Museum, Harvard University, ABD 1989.
- KOCAIŞIK, Dilruba, II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı: Mimari Mekânlar ve Dönemin Fotoğraflardaki Temsili, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- MÜLLER, Mrs. Max, *İstanbul'dan Mektuplar*, Şehir Yayınları, İstanbul 2010.
- NUHOĞLU, Hidayet, Orhan Çolak, "Osmanlıda Fotoğrafçılık", *Türkler*, C 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 933-943.
- ÖZENDES, Engin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839-1923)*, YEM Yayınları, İstanbul 2013.
- ÖZTUNCAY, Bahattin, *Hanedan ve Kamera*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2011.
- ÖZYETGİN, Ayşe Melek, "19. Yüzyılda Yıldız Sarayı'ndan Dünya'ya Bakmak: Sultan II. Abdülhamid'e Ait Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu", *TR, Türkiye'nin Kültür Dergisi*, S. 28, Yunus Emre Enstitüsü Yayını, Ankara 2020, s. 89-99.
- ÖZYETGİN, Ayşe Melek, Ayşe Ersay Yüksel, Elif Tuğçe Kurt, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Diplomasi ve Ağırlama 19. Yüzyılın Önemli Konukları*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2024.
- ÖZYETGİN, Ayşe Melek, Ayşe Ersay Yüksel, Vahdettin Engin, *Yıldız Sarayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları*, İstanbul 2021.
- SÖYLER, Olgay, "Yıldız Sarayı Ahırları ve Ferhan", *Z Kültür Sanat Şehir Mevsimlik Tematik Dergi*, S 3, Güz 2008, s. 303.
- ŞAHİN TEKİNALP, Ayşe Pelin, *Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1999.
- ŞAKİR, Ziya, *Abdülhamid ve Mikado*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1994.

- TÜRKER, Deniz, “Her Resim Bir Fikirdir”: On Dokuzuncu Yüzyıl Hediye Albümleri ve Abdülhamid’in Görsel Arşivi”, *Tarihin Merkezine Seyahat Fotoğraf ve Osmanlı Köklerinin Yeniden Keşfi (1886)*, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED), İstanbul 2018, s. 65-85.
- Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu Üzerinden Osmanlı-Amerika İlişkileri, haz. Kamil Fırat, ed. A. Melek Özyetgin, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 2018.
- YÜKSEL, Ayşe Ersay, *II Abdülhamid: Sanatkâr ve Sanat Hâmisi Bir Sultan*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2018.